

Historia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu

Z cyklu
„Wiadomości z Ogródów Kórnickich”

Ogród Botaniczny Uniwersytetu Wileńskiego to nie tylko największy ogród botaniczny na Litwie – to żywe muzeum, które od ponad dwóch wieków jest świadkiem burzliwej historii tego regionu Europy. Obecnie zajmuje imponującą powierzchnię 199 hektarów i gromadzi ponad 10 tys. gatunków roślin z całego świata.

Jego historia rozpoczyna się w XVIII wieku, w epoce oświecenia, kiedy nauka i edukacja stały się priorytetami dla władców europejskich. W 1781 roku na zaproszenie króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do Wilna przybył Jean Emmanuel Gilibert - francuski lekarz i botanik, który wcześniej założył ogród botaniczny w Grodnie. Pierwsza siedziba ogrodu mieściła się w samym sercu Starego Miasta, na dziedzińcu Collegium Medicum przy obecnej ulicy Pilies 22. Na niewielkiej powierzchni około 200 metrów kwadratowych Gilibert, wraz z Georgiem, zgromadził około 500-600 gatunków roślin, przeniesionych wiosną 1782 roku z ogrodu w Grodnie. Choć Gilibert opuścił Wilno już na początku 1783 roku, jego dzieło kontynuowali następcy. Georg Forster, obejmując w 1784 roku stanowisko kierownika Katedry Historii Naturalnej, przywiózł ze sobą kolekcję nasion około 650 nazwanych roślin, praktycznie podwajając zasoby ogrodu. Rozczarowany niewielkimi rozmiarami ogrodu, Forster zabiegał o pozyskanie nowego terenu, co zakończyło się sukcesem w 1787 roku, gdy zakupiono pierwszą działkę w dzielnicy Sereikiškės. Prawdziwy rozkwit ogrodu rozpoczął się w 1799 roku, gdy pod kierownictwem Stanisława Bonifacego Jundziłła, polskiego pijara, botanika i geologa, ogród przeniósł się definitywnie do Sereikiškės. W Sereikiškės ogród zajmował teren przypominający wyspę, otoczoną starym i nowym korytem rzeki Wilii oraz Kanałem Młyna Króla Mendoga. Terytorium systematycznie powiększano, aż osiągnęło 4,4 hektara. Jundziłł zaprojektował ogród zgodnie z zasadami szwedzkiego botanika Linneusza: układ był geometryczny, z prostokątnymi rabatami otoczonymi żywopłotami, a rośliny grupowano według systemu klasyfikacji Linneusza. Pod zarządem Jundziłła kolekcja rozwijała się spektakularnie: w 1800 roku ogród liczył 474 nazwane rośliny, a już w 1824 roku osiągnął imponującą liczbę 6565 taksonów. Jednak los nie był łaskawy dla ogrodu. Po powstaniu listopadowym w 1831 roku władze carskie zdecydowały o budowie twierdzy w Wilnie, co skutkowało

przejęciem części terenu ogrodu i zniszczeniem prawie wszystkich tam rosnących roślin. W 1832 roku zamknięto Uniwersytet Wileński, a ogród przekazano Akademii Medyczno-Chemicznej. Po jej likwidacji w 1842 roku rośliny szklarniane i nasiona przekazano do ogrodów botanicznych w Kiwowie i Dorpacie (dzisiejsze Tartu), pozostałe zaś pozostawiono własnemu losowi. Teren przekształcono w park publiczny, a ogród,

Fragment ogrodu japońskiego w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Wileńskiego (źródło: Wikipedia) i logo Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wileńskiego

który jeszcze niedawno kwitł, przestał istnieć.

Przez niemal 70 lat Wilno było pozbawione ogrodu botanicznego. Dopiero w 1919 roku, po odzyskaniu niepodległości przez Polskę i reaktywacji uczelni jako Uniwersytetu Stefana Batorego, ogród botaniczny odrodził się w nowej lokalizacji – w majątku Zakret (Vingis), w dolinie Wilii, na zachodnim krańcu miasta. Organizatorem i pierwszym dyrektorem ogrodu został Piotr Wiśniewski, fizjolog roślin i współtwórca uczelni, który pełnił także funkcję pierwszego dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Mimo że stary teren w Sereikiškės formalnie zwrócono uniwersytetowi, był on w takim stanie, że uznano za niemożliwe przywrócenie tam ogrodu. Wybrano więc nowe miejsce - ogrodzoną ceglanym murem działkę o powierzchni 2 hektarów z możliwością rozbudowy na stokach wzgórza.

Wiosną 1920 roku zasadzono pierwsze rośliny i wysiano nasiona podarowane przez ogród botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego. W 1935 roku kolekcje zawierały około 2000 gatunków roślin jednorocznych i bylin, około 300 roślin uprawianych w szklarniach i około 180 drzew i krzewów. Ogród przetrwał niszczycielską powódź w 1931 roku, jednak największe wyzwanie przyszło wraz z drugą wojną światową. W latach 1939-1945 ogród przeszedł przez dramatyczne zmiany. Gdy w 1939 roku Wilno i Wileńszczyznę „zwrócono” Litwie, ogród przejął Uniwersytet Wileński, powierzając opiekę nad nim Antanasowi Minkevičiusowi.

Paradoksalnie, w latach 1941-1943, podczas niemieckiej okupacji, ogród nie ucierpiał znacząco – okupanci dostarczali nawet opał do ogrzewania szklarni i zakładali grządki warzywne dla szpitala wojskowego. Prawdziwe zniszczenia przyszyły w lipcu 1944 roku, podczas walk o Wilno, gdy wojska niemieckie forsowały Wilię w Parku Zakręt. Po wojnie ogród powoli powracał do życia, choć przez długi czas borykał się z trudnościami. Sytuację komplikowała także polityka naukowa epoki stalinowskiej, gdy w latach 1948-1954 narzucono doktrynę Łysenki i Miczurina, co zmieniło charakter pracy naukowej. Reorganizowano strukturę ogrodu, zakładając nowe działy: oddział miczurinowski drzew owocowych, roślin leczniczych, paszowych, rolniczych i inne. Przełom nastąpił w 1954 roku, gdy kierownictwo ogrodu objęła dr Aldona Lučinskienė. Dzięki ogromnym wysiłkom modernizowano infrastrukturę: doprowadzono wodociąg, wybudowano nowe szklarnie, rozbudowano oranżerię i powiększono teren do 7,35 hektara. W latach siedem-

dziesiątych ubiegłego wieku kolekcja roślin liczyła około 4600 gatunków. Rozwój nauki i wzrost liczby specjalności na wydziałach Uniwersytetu Wileńskiego sprawiły, że teren i szklarnie w Zakręcie nie mogły już sprostać rosnącym potrzebom. Poszukiwano nowej lokalizacji, a w 1974 roku ogród otrzymał działkę o powierzchni 148 hektarów w Kojranach (Kairėnai), w północno-wschodniej części Wilna. Wraz z terenem ogród przejął także mocno zdeprawowany dwór szlachecki z zabudowaniami. Nowy ogród podzielono na część wystawową, pola doświadczalne i strefę gospodarczą. Nowy park dendrologiczny zaprojektowano na podstawach geoekologicznych, zachowując układ przestrzenny starego parku i projektując ekspozycje roślinne wzdłuż jego krawędzi. Dzięki wysiłkom kolejnych dyrektorów wygląd Kojran zmieniał się z roku na rok. Przez dekady terytorium ogrodu ewoluowało, zwiększając się ze 148 do obecnych 191,5 hektara w Kojranach oraz 7,35 hektara w Zakręcie – łącznie 199 hektarów. Największym skarbem Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wileńskiego są jego kolekcje roślinne. Jako najbogatszy ogród na Litwie i jeden z najbogatszych w krajach bałtyckich, gromadzi ponad 10 tys. nazwanych taksonów roślin z 190 rodzin i 866 rodzajów. Do najcenniejszych kolekcji należą: kolekcja dendrologiczna, kolekcja piwonii, kolekcja mieczyków i tulipanów, kolekcja pomologiczna. Na uwagę zasługuje również tzw.

Echa 80-lecia liceum

18 października kórnickie LICEUM obchodziło uroczystość jubileuszową powstania szkoły.

Był to rok 1945. Pierwszym dyrektorem liceum był prof. Stanisław Bodniak. Kolejno dyrektorami byli: dr Jan Ujda, mgr Józef Libera, mgr Kazimierz Zimniak, mgr Maria Weychan -Nowak, mgr Tadeusz Osowski, mgr Halina Kalisz i obecnie mgr Emilia Stanny. Szkołę ukończyło wielu wybitnych absolwentów oraz dobrze pracujących urzędników na różnych stanowiskach w zakładach pracy. Przedstawiłam ich wielokrotnie na łamach „Kórniczanina”. Dla nas najstarszych absolwentów szkoły i byłych nauczycieli była to niezwykła okazja spotkać się po latach, być może po raz ostatni. Wielu z nas odwiedziło naszych zmarłych na pobliskich cmentarzach. Mszę św. celebrował i kazanie wygłosił katecheta uczący obecnie w liceum ks. Paweł Matuszewski przy asyście księdza proboszcza Zbigniewa Zbączniaka oraz absolwentów liceum: ks. Józefa Matuszewskiego (matura 1971), ks. Marka Ratajczaka (matura 2002) i diakona Marcina Króla. Oficjalna uroczystość odbyła się w hali CRIS Oaza w Kórniku. Szkoda, że na początku przemówień nie wspomniano i nie uczczono minutą ciszy tych, którzy odeszli na wieczną

wartę czyli zmarłych dyrektorów i absolwentów szkoły! Niezwykle wrażenie na absolwentach zrobiło przemówienie Dyrektora Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku prof. Andrzeja Jagodzińskiego, w której to placówce pracuje naukowo wielu naszych maturzystów. Po oficjalnej części imprezy było zwiedzanie szkoły i okolicznościowych wystaw z różnych dziedzin działalności w liceum. Szkoda, że nie pomyślano o licznej grupie starszych absolwentów, których zdjęcia maturalne zostały zawieszono na najniższych miejscach i musieli szukać swoich wspomnień z matury blisko przy podłodze. No cóż! To już nowe pokolenie, które nie myśli jeszcze o starszych. Duże zdziwienie a nawet oburzenie wywołało wśród starszych absolwentów to, że na jubileuszowej mszy św., jak i na oficjalnej uroczystości uczestniczyła tylko znikoma ilość dzisiejszych uczniów szkoły. Dlaczego? Przecież oni też kiedyś będą tworzyć historię szkoły. Za to słowa uznania i podziękowania należą się Komitetowi Organizacyjnemu Absolwentów, który tworzyli: Wojciech Zimniak, Wiesława Powąska, Anna Błasz-kowiak, Mariola Laś, Ewa Zwierzyńska, Hubert Marciniak, Ewa Mąderek, Michał Jędrzejczak i z ramienia szkoły Magdalenę Wytrzyśczak za zorganizowanie tak

bardzo potrzebnego przedsięwzięcia. Udało się! To właśnie na tym spotkaniu była możliwość porozmawiania z nami dawnymi nauczycielami- profesorami. Tak nas dawnej w szkole nazywano i z tym zwrotem do nas posługujecie się do dzisiaj. Było nam bardzo miło, że nasze wychowanie pozostawiło ślad do dzisiaj. Szkoda tylko, że tradycja ta nie jest obecnie kontynuowana. Czyżby to są odznaki nowoczesności? Były wspomnienia, ły i radość, że mogliśmy się Wami z wszystkimi spotkać. Oby młode pokolenie absolwentów i obecni uczniowie szanowali swoich nauczycieli tak, jak Wy nas. Tego życzymy dzisiejszej szkole. Drodzy nasi absolwenci! Dziękujemy, że z okazji różnych jubileuszowych spotkań maturalnych chcecie się z Nami spotykać. Jesteśmy wdzięczni, że pamiętacie, zapraszacie i umilacie nam nasze nie zawsze łatwe życie. Niech wszystkie dobre wspomnienia żyją dopóty, dopóki do nich wracamy. A rozkwitają tym wspólnie, im więcej serca wkładamy w ich pielęgnowanie” Z wyrazami szacunku zawsze pamiętająca o Was

♦ Anna Rauk

Drodzy kórniczanie,

w roku 2026 świętować będziemy 200 lat istnienia Arboretum Kórnickiego! Z tej okazji pragniemy stworzyć niezapomnianą galerię zdjęć, która ukaże piękno i historię naszego arboretum oczami nie tylko pracowników, ale również osób, które je odwiedzają. Poszukujemy historycznych i pamiątkowych zdjęć wykonanych w Arboretum w Kórniku. Niezależnie od tego, czy są to fotografie z dawnych lat, sesje ślubne, komunijne czy też pamiątki z rodzinnych spacerów pośród zielonych alejek, wszystkie są dla nas niezwykle cenne. Przejrzyjcie swoje galerie i stare albumy i podzielcie się z nami swoimi fotografiami, byśmy razem mogli stworzyć barwną mozaikę wspomnień, która ukaże, jak ważnym miejscem dla naszego społeczeństwa jest Arboretum w Kórniku. Zdjęcia można przysyłać do nas w dowolny sposób (np. za pośrednictwem Facebooka, Messengera, e-mail: arboretumIDPAN@man.poznan.pl lub na adres: Instytut Dendrologii PAN – ARBORETUM, ul. Parkowa 5, 62-035 Kórnik). Z góry dziękujemy za Wasze wsparcie i zaangażowanie. Razem uczcijmy 200 lat historii Arboretum w Kórniku!

Ścieżka Flory Litewskiej dająca możliwość poznania rodzimej flory w naturalnych siedliskach.

Ogród Botaniczny Uniwersytetu Wileńskiego to niezwykle miejsce, gdzie przeszłość harmonijnie współgra z teraźniejszością. Od małego dziedzińca przy ulicy Pilies, przez złoty okres w Sereikiškės, międzywojenny renesans w Zakręcie, aż po współczesną świetność w Kojranach – ogród przetrwał burzliwe dzieje regionu, zachowując swoją naukową i edukacyjną misję.

♦ Tomasz Leski, Maria Rudawska
– Instytut Dendrologii PAN
Algis Aučina – Uniwersytet Wileński

